Váradi Izabella: Mikes-etűdök



***

Egyszer azt javasoltam, hagyjuk ki Mikest a tantervből. Volt rá alkalom, éppen akkor, amikor a tantervet kompetenciaközpontúvá alakítottuk. Akkor azt gondoltam, VII. osztályban nem Mikes művét, hanem Mikes életét tanítjuk csupán. Rokokó, népiesség, nyelvjárási ízek, sajátosan transzilván szemlélet, budoárirodalom, francia hatások és én-elbeszélés idegen fogalom ekkor még, a szöveg szépségeit nehéz megláttatni, marad hát a moralizálás, a Mikes, a mi székelyünk, az el nem feledhetem Zágont, a honvágy, a hűség, miegyéb. Ehhez pedig Mikes legföljebb ürügy, akár Kőrösi Csoma Sándor, egyébként, s épp ezért méltatlan hozzá. Ilyenféle moralizáláshoz ajánlott továbbá Apáczai, Heltai, Misztótfalusi - várjuk. Semmi a lélek mélyéről, a képzeletbeli nagynénivel ápolt különös viszonyról, a műfaji interferenciákról, a közelkelet kultúrájának kiváló dokumentálásáról, arról, hogy ugyanakkor, ugyanott maga Rákóczi is számüzetésben élt, s aztán még mások máshol is. Amikor aztán középiskolában ismét találkozna vele a diák, úgy igazán, a szöveget korban, kontextusban elhelyezve, akkor már nem kíváncsi rá: valaki végérvényesen eltorzította benne a Mikes képet, akkor sem értette, most sem szereti. És akkor szegény Mikest kitöröltük a tantervből. Csakhogy Mikes szívós fajta: ha mi kidobtuk az ajtón, ő bejött az ablakon. S most újfent ott csücsül Rodostóban, kiváló ürügy, hogy a mikesi magatartás tanulságairól mondjunk szép példabeszédeket. Mert ő a mi székelyünk.

***

A mikesi magatartás tanulságai. Ez a cím állt szép, krétával írt kalligrafikus betűkkel 1990 tavaszán a sepsiszentgyörgyi Mikes Kelemen Elméleti Líceum valamely tantermének táblája, még ott, a régi épületben. Ott volt ugyanis a Mikes Kelemen Magyar Nyelv és Irodalom Tantárgyverseny országos szakasza. Nagy bravúr volt, azelőtt való évben ugyanis még Mihai Eminescu Olimpiának hívták ugyanazt a versenyt, valahol, sokkal messzebb, ahol gyárlátogatáson megnézhettük, hogyan készül a csapágy vagy az inggomb. Ez a cím pedig a teljes tétel volt. Nem volt se részletes pontozás, se javítókulcs, gondolom, követelményrendszer se. Nem lehetett se Országos Tételszerkesztő Bizottság, se a megyék tanfelügyelősége által kiszabott tételjavaslat-kvóta. Az oklevélnek se volt iktatószáma, s nem írta alá semmilyen államtitkár, de a régi címert már leragasztották a MADISZ-logóval. Mert az épp akkora volt, hogy elfedte. Egyszóval minden borzasztóan szakmaiatlan volt. Mi pedig, tarisznyások ott ültünk a bentlakás lépcsőin, s torkunkszakadtából énekeltük, hogy kelj át a tengereheeeen, és ez akkor borzasztóan nagy lázadás volt. Akkor is rebellis voltam, akkor is úgy gondoltam, hogy a Mikest nem értő társadalom (ezt így írtam, pedig még nem tudtam, mi az) úgy indul el a tanulságtól, mint kezdő táncos a kályhától, és ezért a rebelliómért, mint szokatlan, újszerű megközelítésért, valamiféle díjat kaptam. Mikes ott ült, nézett bennünket meg a tanulságot boldogan, hisz akkor még a Mikes Kelemen Magyar Nyelv és Irodalom Tantárgyverseny tényleg a nyelvről és irodalomról szólt. Sokkal később derült ki, hogy a bentlakás lépcsője tele volt leendő költőkkel, írókkal, irodalomtörténészekkel, nyelvészekkel – meg tételszerkesztőkkel.

***

És maga, Király, hol volt a vakációban? Osztályfőnököm két dilemmával küszködött: az egyik, hogy én vagyok-e vagy az anyám, s ha nem az anyám, akkor melyikünk a Király, a másik, ennél sokkal frissebb az, hogy a december óta elkövetett rebellióimról akkor most kinek kell jelentést tennie. Sepsiszentgyörgyön, tanár úr, a Mikes Kelemen Tantárgyversenyen. *Kicsoda?* Mikes Kelemen... *S mit csinált?* Díjat hoztam, tanár úr. *Miből is?* Magyar nyelv és irodalom... *Ja! Az is egy tantárgy?*

***

Hirtelen arra lettem figyelmes, hogy eldördült a startpisztoly, s mindenki őrült futóversenybe kezdett. Az, hogy ki hová mehet, kinek a diákja hányadik, ki mit javít, hány dolgozatot, ki kinek kedvez, ki miért hurrogja le a másikét, hányan mehetnek, ki milyen osztályra vehet vonatjegyet, s hogy az oklevelet, igazolást erről az egészről egyáltalán meg kell őrizni, nemcsak emlékbe, no, ha ezt látta volna Mikes, maga kért volna letelepedési engedélyt Rodostóban, hogy onnan még a hegyen át se nézzen vissza. Mikes már nem tudott a keresztjavításokról, a korrupcióról, az sms-ben adott tippekről, a kicserélt tételekről, a téglákról, a rádióműsorokról, az őrült tülekedésről, a megrendelt jegyekről, a politikai különdíjakról, az óvásokról, a díszbeszédekről, a statisztikákról, a megyék sorrendjéről, a titkosított tételek elő- és utóéletéről, az illusztris személyiségek impozáns felvonulásáról, no meg arról, hogy mindezért a tanárnak mennyi pont, s a diáknak mennyi pénz jár. Vagy fordítva. Mózes azóta nem kelt át a tengeren.

***

Voltam fekete listán, voltam fehéren. Nem mehettem, mert jelentkeztem, jelentkeztem, tehát nem mehettem. Voltam listaíró, írtam fehéren feketét. Voltam pluszban, sőt mínuszban. Voltam kísérő és sofőr, apród és számkivetett. Voltam szervező, ki nem szervezhetett, voltam tételíró, ki nem szerkeszthetett. Voltam kitúrva, voltam leszúrva. Voltam interjúalany, mondtam díszbeszédet, s ültem az utolsó sorban fehéren. Voltam... De Mikessel nem találkoztam.



***

https://www.youtube.com/watch?v=J6yMBQA9XiM

***

Én a Mikesről mikor fogok igazolást kapni? Gondoltam, vége, lejöhetek a színpadról, de maradt még egy kérdés. Mert Mikes igazolás lett, csupán egy papír, ritka értékes, értékesebb, nyilván, mint holmi leveleskönyv. Igazolás, darabonként 1-2-3 pontért, szabadon sokszorosítható, csereberélhető,

hamisítható. Több igazolás íródik, mint dolgozat, de soha nem elég. Ezért élünk, ezért kísérünk, szervezünk, van a bizottságnak elnöke, ügyvezető elnöke, sőt alelnöke is, akár több is, hogy mindenki, aki akár egy díszbeszédet is mond, ponthoz juthasson. **Pont.** Ha tudtam volna, hogy kit tisztelhetek személyében – nos **pont** ugyanezt gondoltam volna.

***

Nemzetközi Magyar Tantárgyverseny. Értem. De azóta se hiszem.

***

Ülünk a konzullal a Mikes Kelemen Magyar Nyelv és Irodalom Tantárgyverseny országos szakaszának díjkiosztó ünnepségén, a kolozsvári színház színpadán, reflektorfényben, előttünk bársonnyal fedett díszasztal. Azóta se tudom, miért. Miért várakoztunk, miért hunyorogtunk, mi késett, miért szegeződött ránk annyi tekintet, miért nem voltak mikrofonjaink. *Milyen jó, hogy az RMDSz kezdeményezte ezt a versenyt!* Ó, igen, az első versenyt 1970-ben szervezték. *És milyen fontos, hogy a magyar kormány is támogatja!* Hallom, konzul úr, hozott egy szép albumot. *Igen, a legjobb csángó gyermeknek szeretnénk átadni.* Nagyon fog neki örvendeni. *És tudják már, melyik megyéből jött?* A csángó gyermek? Igen, Bákóból. *Olyan messziről? Nahát!*

***

Mos azt hiszem, a mester betért hozzánk egy jó szóra. Rajtunk múlott, mindannyiunkon. Az új, megváltozott versenytanterven, mely sokkal közelebb vezetett bennünket az irodalomhoz. A tanáraitokon, akik az új szelek szavait meghallották és megértették, benneteket készítettek. A mester-tanítvány varázslatos viszonyán, az örök köteléken. A tételjavaslók komoly, igényes munkáján, akik lehetővé tették, hogy több száz tételjavaslatból választhassuk ki nektek azt az egyet, ami megihlethetett benneteket. A bizottságon, az ő alázatos munkájukon, a tisztaságon és szakmaiságon, amit elvként közösen elfogadtunk. Jó látni a békés, indulatmentes, korrekt és jó hangulatú munkájukat, s hogy ez a megváltozott bizottsági attitűd, a főhelyekről való alászállás milyen sokat jelent éppen a mikesi magatartás tanulságaiban. Látta Mikes a szervező csapat emberfeletti tusáját a megváltozott versenyszervezési szabályzatokkal, tévelygéseinket az útvesztőkben, a jogi grádicsok között. S látta, hogy erről ti, diákok mit sem tudtok, és ez így jól van. S aztán olvasott Mikes számtalan szebbnél szebb gondolatot, komolykodó, bölcselkedő szavakat és ízes, fordulatos meséket. Ott mosolyog a Márvány-tenger partján, és várja, hogy ezt a nagy ügyet minél többen érezzük sajátunknak. Mert több ez, sokkal több mint verseny. Minden versenyünk őstojása, értelmiségi létünk évenkénti megnyilvánulása, életérzés, tarisznyás lázadás, 48 éves különös szokásunk, hogy évente egyszer a legjobbakkal az irodalommal bíbelődjünk. Felfedezése az irodalom tágasságának, afféle nyújtózkodós ünnepe az erdélyi irodalomoktatásnak. Mikes, jó mester, jövőre visszavárunk.

(Ügyvezető elnöki beszéd, Nagyvárad, 2019., részlet)

